

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ М. КРЕМЕНЧУКА ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПОЧАТКУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Геннадій Москалик

Кременчуцький національний університет ім. М. В. Остроградського

Анотація:

У статті розглянуто стан розвитку та функціонування дошкільної освіти м. Кременчука Полтавської області на початку другої половини ХХ століття. Висвітлено досвід роботи працівників галузі, порушено проблемні питання забезпечення функціонування сфери дошкільної освіти, а також проаналізовано мережу дошкільних закладів міста того часу, професійний склад педагогічних працівників дошкільця, вибір напрямків виховної роботи з дітьми. Ретельно вивчивши архівні джерела, автор публікації наводить факти та приклади роботи дошкільних закладів, які характеризують загальний стан справ і допомагають вибудувати загальну структуру й схарактеризувати ситуацію.

Ключові слова:

мережа дошкільних закладів; типи закладів; професійний склад педагогів; матеріально-технічне забезпечення закладів.

Аннотация:

Москалик Геннадий. **Формирование и развитие дошкольного образования г. Кременчуга Полтавской области в начале второй половины ХХ века.** В статье рассмотрено состояние развития и функционирования дошкольного образования г. Кременчуга Полтавской области в начале второй половины ХХ века. Описан опыт работы сотрудников отрасли и подняты проблемные вопросы обеспечения функционирования сферы дошкольного образования, проанализированы сеть дошкольных учреждений города того времени, профессиональный состав педагогических работников дошкольной отрасли, выбор направлений воспитательной работы с детьми. Тщательно изучив архивные источники, автор публикации приводит факты и примеры работы дошкольных учреждений, которые характеризуют общее состояние дел и помогают выстроить общую структуру и охарактеризовать ситуацию.

Ключевые слова:

сеть дошкольных учреждений; типы учреждений; профессиональный состав педагогов; материально-техническое обеспечение учреждений.

Resume:

Moskalyk Hennadii. **The formation and development of preschool education in the city of Kremenchuh, Poltava region at the beginning of the second half of the twentieth century.** The article deals with the state of development and functioning of pre-school education in the city of Kremenchuh, Poltava region, at the beginning of the second half of the twentieth century. The author describes the experience of workers in the sector and raises problems of ensuring the functioning of preschool education. The network of preschool institutions of the city at that time, the professional staff of pedagogical workers of preschool industry, directions of educational work with children have been analyzed. Through the careful study of archival sources the author cites facts and examples of the preschool institutions work, which characterize the overall condition, help to build the entire structure and describe the situation.

Key words:

network of preschool institutions, types of institutions, the professional teaching staff, material and technical support of institutions.

Постановка проблеми. Розвиток дошкільної освіти – це фундамент подальшого розвитку, формування й удосконалення роботи інших галузей освіти. Від успішно побудованого фундаменту залежить міцність усієї будівлі. Саме дошкільна освіта повинна найпершою відчувати на собі виклики сучасного суспільства. Вона повинна оновитися, модернізуватися й дати відповіді на основні питання, що ставляться до неї.

Сучасні дослідники визначають два основні моменти нинішнього стану освіти, а саме:

1) освіта не здійснює функцію виховання того типу світогляду, що дасть можливість розв'язати глобальні проблеми людства;

2) офіційна система освіти постійно відчужується від інтересів і цінностей людей [1, с. 15].

Розвиток педагогіки й шкільництва в Україні в 60-80-х роках минулого століття характеризувався пошуками більш досконалих форм, термінів навчання та його змістовного наповнення. Повільно, долаючи перешкоди, але неухильно рухаючись уперед, наукова педагогіка, а за нею й практика освіти відходили від авторитарного режиму існування й ставали на шлях суспільної демократизації. Цьому

допомагали відповідні зміни в суспільно-політичних процесах, пом'якшення вимог, так звана відлига, прогресивний дисидентський рух тощо. І хоча радянсько-партійна система ще досить міцно самозберігалася, зокрема й через освіту юних поколінь, внести свіжу, творчу думку в педагогічні технології прагнули як науковці, так і передові освітяни – учителі, працівники дошкільних закладів, викладачі вищих навчальних закладів.

Перші ознаки відлиги, що пов'язані з очікуваннями мирного часу, з'явилися у віршах В. Інбер. Услід за віршем В. Інбер «Відлига» (1945) була написана поезія росіянина М. Заблоцького з такою ж назвою, надрукована в дорослому «товстому» журналі. За недовгі роки «відлиги» сформувалося покоління людей, що мислили вільніше, ніж їхні батьки. Вони почали створювати культуру, яка частково сприймалася владою. Держава виявляла зацікавленість у дитячій літературі.

У педагогічній пресі регулярно друкувалися статті про дитячих письменників. Часто проводилися конкурси серед тих, хто писав для дітей. Літературний процес у 60-80-і роки був загалом активним, супроводжувався дискусіями й творчими пошуками.

Разом з тим, 60-80-ті роки ХХ століття – це період протиріч між адміністративно-ідеологічним управлінням культурою та літературним процесом, що вільно формувався. З кінця 80-х років два потоки злилися й настав час глобального переосмислення історії та культури [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблемних питань у цей період приділено достатньо уваги в працях психологів О. Запорожця [8], Г. Костюка [9], Д. Ніколенка [12], які зосереджувалися на особливостях розвитку дітей дошкільного віку й ролі виховання.

Водночас краєзнавчий матеріал з цього питання лише побіжно досліджувався вченими В. Кротом, П. Стегнієм, В. Юшком [11] та іншими.

Основною джерельною базою нашого дослідження слугували фонди Кременчуцького міського архіву, згадки очевидців і публікації в місцевих періодичних виданнях.

Формулювання цілей статті. Попри наявні дослідження, питання, які порушені в нашій роботі, залишилися не розкритими.

Метою нашої статті є висвітлення історичних фактів становлення й розвитку дошкільної ланки освіти м. Кременчука на початку II половини ХХ століття. Для її реалізації необхідно виконати такі завдання: схарактеризувати мережу дошкільних закладів м. Кременчука в зазначений період; висвітлити тенденцію розширення мережі дошкільних закладів, темпи будівництва й уведення в експлуатацію нових закладів; дати характеристику матеріально-технічній базі мережі й умов утримання дітей у дошкільних навчальних закладах; розкрити питання кадрів і організації роботи з ними, стану методичної роботи; з'ясувати напрямки виховної роботи з дітьми, фізичного виховання, зміцнення здоров'я й організації здорового харчування тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особлива роль сфери освіти пояснюється специфічним місцем освіти в системі суспільного поділу праці. Це єдина галузь, що задовольняє запити населення в освітніх послугах і спеціалізується на відтворенні головних виробничих сил суспільства. Рівень освіти населення є однією з головних ознак добробуту народу, держави. Ця галузь сама для себе готує професійних працівників – викладацькі кадри. Праця в галузі освіти стала одним з наймасовіших видів людської діяльності [2].

Визнання в педагогіці «рівноцінності» особистостей педагога й дитини передбачає гуманізацію системи навчання й виховання, емпатійне ставлення до дітей, уміння відчувати

й розуміти їх внутрішній світ, діяти на основі гуманістичних засобів і методів виховання.

У 1959 р. було створено новий тип дошкільного закладу – ясла-садок, що забезпечував виховання дитини від народження до 7-ми років. Відповідно до цього була розроблена нова єдина програма виховання дітей переддошкільного й дошкільного віку (1962). У 1960 р. в системі Академії педагогічних наук СРСР було засновано Науково-дослідний інститут дошкільного виховання, який очолив український психолог О. Запорожець (1905-1981).

НДІ дошкільного виховання став центром полідисциплінарних досліджень проблем виховання, навчання, психічного, психофізіологічного й фізичного розвитку дитини. У цій установі було створено оригінальні наукові, методичні розробки, які отримали широке визнання не лише в країні, а й за кордоном.

У 60-80-ті роки в Україні постійно зростала кількість дошкільних закладів: у 1970 р. їх було 16,5 тис., у 1987 р. – 23,1 тис., у 1990 р. – 24 тис.

У 1975 р. було впроваджено нову «Програму та методичні настанови виховання дітей у дошкільних закладах», яку в 1986 р. змінила «Програма навчання і виховання в дитячому садку». Вітчизняні вчені активно працювали над проблемами психологічного розвитку, фізичного, розумового, морального, трудового, естетичного виховання дітей дошкільного віку. Значний внесок у розробку актуальних проблем дошкільної педагогіки зробила лабораторія дошкільного виховання Науково-дослідного інституту педагогіки України й кафедра дошкільної педагогіки Київського державного педагогічного інституту (нині – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова).

Історія кременчуцького організованого дошкільця розпочинається ще до 1917 року. У цей час функціонував усього один на місто Кременчук закритий дошкільний заклад на 505 місць для дітей привілейованих осіб. Належав дитячий садок А. М. Шльоз. Робота в ньому будувалася на основі вчення Фребеля.

З 1921 року в Кременчуці починають працювати дитячі садки відділу народної освіти: № 1 – по вул. Веселій (вул. 1905 року), № 2 – по вул. Херсонській (вул. Карла Маркса), № 3 – у с. Крюкові.

З часом кількість дошкільних закладів збільшувалася. На початок 1940 року в місті Кременчуці їх функціонувало 28. У них дошкільною освітою було охоплено 1735 дітей [10, с. 56].

Станом на 1 вересня 1961 року в м. Кременчуці працювало лише 10 дошкільних закладів і 6 комбінатів, у яких виховувалось 2065 дітей. За останні 60 років дошкільна галузь

міста Кременчука суттєво розвинулася, незважаючи на те, що в 90-х роках ХХ століття велика кількість дошкільних закладів освіти була закрита. Станом на 01.01.2016 р. у місті функціонує 49 дошкільних навчальних закладів, що, фактично, на 33 більше, ніж у 1961 році. Сьогодні в цих садочках виховується 8770 дітей.

Цілком зрозуміло, що суспільство саме собою не розвивається. Цьому сприяє ряд соціально-економічних процесів. Одним з них стало збільшення населення міста Кременчука за рахунок індустріалізації, розширення потужностей машинобудівної промисловості, будівництва нафтопереробного заводу, заводу білково-вітамінних концентратів, нафтопроводів, будівництва нових житлових кварталів і мікрорайонів. Для забезпечення гігантів індустрії робочими руками необхідні були процеси міграції населення з сільських районів України, для розвитку нафтопереробної галузі приїздили працівники з різних куточків колишньої країни.

Серед зазначених вище 16 дитячих закладів, що функціонували в 1961 р., – шість підпорядковувалися відділу народної освіти, сімома відали підприємства й організацій, три заклади перебували в підпорядкуванні залізниці.

Хоча підприємства для забезпечення потреб своїх працівників та їхніх дітей у дошкільній освіті будували, відкривали й утримували дошкільні навчальні заклади, але темпи цієї роботи повністю не задовольняли населення міста Кременчука та працівників промислових підприємств.

Документи того часу свідчать, що кількість дітей у закладах значно перевищувала кількість місць. Усього в місті на 1136 місцях виховувалося 2065 дітей працівників підприємств, а в закладах міського відділу народної освіти на 352 місцях – 775 дітей.

У 1962 році значно збільшилася мережа дошкільних закладів: було відкрито 3 ясла-садки на 370 місць (серед них – садок на 135 місць, що підпорядковувався міському відділу народної освіти, садок на 135 місць вагонобудівного заводу й садок залізниці на 100 місць).

Загалом мережа дитячих дошкільних закладів мала таку структуру: система міського відділу народної освіти – дошкільні заклади № 1, № 2, № 3, № 7, ясла-садки № 10, № 11; система вагонобудівного заводу – дошкільні заклади № 4, № 9, № 12; система залізниці – ясла-садки № 24, № 72, дошкільний заклад № 22; система автомобільного заводу – дошкільний заклад № 5, ясла-садок.

У дошкільних закладах системи відділу народної освіти працювало 4 групи санаторного типу на 100 місць. Ці групи були забезпечені всім необхідним для своєї роботи.

Дошкільні заклади інших відомств не мали санаторних груп. Це, очевидно, пов'язано з тим, що для відкриття таких груп потрібно було створити ряд умов, забезпечити які було важко. По-перше, потреба у відповідних кадрах (вихователь-логопед, соціальний педагог, дефектолог тощо), по-друге, брак вільних місць у дошкільних закладах, оскільки спеціальна група передбачає іншу (значно меншу) наповнюваність дитячих груп, по-третє, необхідність безкоштовного утримання дітей у дошкільному закладі.

Українцям важко в ті часи було й жінкам, які працювали на автомобільному заводі, бо їхні 850 дітей дошкільного віку мали потребу у влаштуванні в дошкільні навчальні заклади. Автомобільний завод у ті роки не будував жодного дитячого садочка. Повільними темпами йшло будівництво дошкільних закладів лише за рахунок бюджетних коштів.

Проте наголосимо, що надалі, з розширенням у місті автомобільного виробництва, почали будуватися дошкільні заклади й для дітей його працівників.

Виникали проблеми, пов'язані з браком необхідного будівельного матеріалу, з переведенням робітників на інші будівельні об'єкти.

Питання розширення мережі дошкільних закладів контролювалося партійними й радянськими органами. На засіданнях міського виконавчого комітету систематично порушувалася проблема будівництва дитячих закладів.

Дошкільні заклади поступово збільшували й покращували свою матеріальну базу. Багато з них розміщувалися в облаштованих приміщеннях, що відповідали державним санітарним правилам і нормам. Виняток становили дошкільні заклади № 2 і № 3, що мали погано пристосовані приміщення, умови перебування дітей у яких були жахливими.

Дошкільний заклад № 7 розташовувався в житловому будинку. І хоча працівники садка докладали багато зусиль, щоб озеленити територію, мешканці будинку постійно завдавали шкоди зеленим насадженням.

В основному ж дошкільні заклади були забезпечені твердим і м'яким інвентарем. Але, разом з тим, вони мали гостру потребу в придбанні нових меблів, двомісних столів, стільців, розкладачок. Частина потреб задовольнялася саморобними (кустарними) виробами, наочність здебільшого виготовлялася власноруч.

У зв'язку з розвитком об'єднаних дитячих закладів особливо гостро постало питання про придбання нових меблів для дітей ясельного віку. Майже неможливо було придбати гірки, манежі, бар'єри тощо фабричного виробництва.

Були проблеми й з постачанням обладнання через Полтавську базу обласного відділу народної освіти. Мали місце факти, коли завідувачі закладів відвідували базу по 2-3 рази на місяць і поверталися з «порожніми руками». Саме ці організаційні недоречності та системні прорахунки заважали системному розв'язанню питання матеріально-технічного забезпечення дошкільних навчальних закладів міста.

Для педагогічної роботи заклади мали: картини-альбоми з аплікації та декоративного малювання, ляльок для лялькового театру, тіньового театру, іграшки, настільні ігри.

Але працівники закладів відчували гостру нестачу кольорового паперу, альбомів для малювання.

Серед першорядних завдань щодо забезпечення закладів порушувалося питання про завезення дитячої та методичної літератури.

Обладнання дитячих майданчиків відповідало віковим особливостям дітей. Майже всі дитячі садки мали літні павільйони й окремі майданчики для ігор. Дитячі садки були озеленені й мали облаштовані території. Згідно з вимогами інструктивно-методичних документів двічі на рік комісії перевіряли обладнання на ігрових і спортивних майданчиках. Воно мало бути стійким, закріпленим, з міцними поручнями, без гострих кутів і відповідним до віку дітей. Пісочниці обладнувалися відповідно до санітарно-гігієнічних норм. Перед тим, як діти йшли на прогулянку, пісок обов'язково ошпарювався окропом [3, с. 31].

Причина низького рівня забезпечення навчальних закладів меблями, товарами повсякденного вжитку, посудом, ремонтними матеріалами, дидактичним і роздатковим матеріалом, належним обладнанням, музичними й шумовими інструментами, вазонами для квітів, іграшками й методичними посібниками, постільною білизною тощо крилася в тому, що Держплан не давав належної кількості відповідного товару або, можливо, цей гостродефіцитний товар розпродавали й він не потрапляв у відповідні торгівельні пункти.

Вирішальною ланкою у виконанні поставлених завдань у рамках будь-якої діяльності є кадри.

Ефективність роботи освітніх закладів залежить не лише від програм навчання й виховання, а й від особистості педагога, його взаємин з дітьми. Безперечно, кожен талановитий, висококваліфікований, вдумливий педагог поєднує у своїй практиці загальнотеоретичні досягнення педагогіки, власний досвід, особистісні переваги й особливості дітей, з якими він працює. Тому навіть найдосконаліша теорія не може дати вичерпної відповіді на питання, яким має бути

педагог, однак вона є основою, на яку мусить спиратися навіть найобдарованіший з них.

О. Духнович твердив, що людина, яка присвячує себе вихованню дітей, повинна «від природи на це бути обраною... Той, хто не має потрібних якостей, більше шкодить людському суспільству й громадянству, ніж приносить користі».

Я.-А. Коменський порівнював педагога з архітектором, садівником, полководцем, скульптором. Разом з великою соціальною роллю він цінував гуманістичну спрямованість особистості педагога, який повинен бути керівником, другом своїм вихованцям. Тому вихователь має бути наставником у всьому доброму.

За словами Ф. Фребеля, між вихователем і дитиною має бути внутрішнє єднання в настрої, житті, спільній діяльності, грі. Дитина розкриється, якщо з нею працюватиме майстер педагогічної справи, а не ремісник.

Л. Толстой твердив, що педагог, якому властиві негативні риси, не може добре виховати дітей. Але в процесі виховання дітей педагог сам удосконалюється.

Як переконував К. Ушинський, вплив особистості вихователя на молоду душу є тією виховною силою, яку неможливо замінити іншими педагогічними засобами.

Його послідовниця Є. Тихеева розвинула цю думку, наголосивши на тому, що виховують не словом, не мораллю, а прикладом. Несвідоме навчання непомітно прищеплює дитині те, що вона бачить, свідком чого вона є. Це особливо важливо для вихователя наймолодших дітей, який сам повинен бути взірцем порядності, старанності, увічливості, терпіння, лагідності та любові.

С. Русова особливу роль відводила особистості, індивідуальності вихователів, їхній науковій освіті, широті світогляду, фаховій підготовці, без чого їм ніколи не стати «апостолами Правди і Науки» [4].

Серед керівників дошкільних закладів тих років слід відзначити М. А. Харькову (д. с. № 1), М. І. Лахно (д. с. № 5), А. А. Ющенко (д. с. № 10).

В об'єднаних закладах завідувачі А. А. Ющенко та Е. І. Гурильова мали середню спеціальну (дошкільну) освіту, але цілком забезпечували належний контроль і керівництво роботою закладів.

Дослідник М. Ярмаченко в одній зі своїх праць зазначає: «...значну увагу А. С. Макаренко приділяв проблемам педагогічної майстерності. Педагог-вихователь повинен відповідати певним вимогам: бути патріотом своєї Батьківщини; мати гарну загальноосвітню, професійну й педагогічну підготовку; бути ініціативним, активним,

енергійним і життєрадісним, гуманним і чуйним товаришем і другом, вимогливим до себе й вихованців; працювати творчо; уміти аналізувати свою роботу й вивчати досвід роботи товаришів; мати педагогічний такт. Для того, щоб стати хорошим педагогом, потрібно багато працювати над собою» [13, с. 164].

Більшість завідувачів і вихователів мала відповідну педагогічну освіту, але серед них було чимало вчителів, які не володіли методикою дошкільного виховання й питаннями планування.

Деякі помічники вихователів (няні), що працювали в садках № 1, № 5, № 9, № 10, № 11, паралельно навчалися в школі робітничої молоді, заочно здобували освіту в педагогічних училищах.

Недостатність кваліфікованих кадрів дошкільної освіти спонукала органи управління освітою Кременчука відкрити в 1966-1967 н. р. педагогічний клас на базі школи № 19. Клас був укомплектований 33 дівчатами з середньою освітою, серед яких 13 були представницями 3-х районів Полтавської області (Кременчуцького, Глобинського, Семенівського). Кадровий склад викладачів педагогічного класу був таким: в основному – це працівники дошкільних навчальних закладів; історію КПРС викладав учитель історії школи № 19, дитячу літературу – завідувачка міської дитячої бібліотеки, анатомію та фізіологію – лікар-педіатр однієї з міських лікарень. Практика педагогічного класу проходила в 4 дитячих садках м. Кременчука (№ 1, № 10, № 11, № 15) [7, с. 38].

Автор статті, Г. Москалик, висвітлив питання кадрового забезпечення дошкільних навчальних закладів міста Кременчука в 1970 році в одному зі своїх досліджень. Зокрема, у ньому зазначається, що в цей період «у ДНЗ міста працювало 672 вихователі (серед них: з вищою освітою – 110, середньою педагогічною – 125, середньою спеціальною (дошкільною) – 205, медичною – 162, загальною середньою та середньою неспеціальною – 70)» [10, с. 120].

На думку дослідниці І. Гришиної, професійна компетентність вихователя складається з трьох основних компонентів: теоретичних знань, практичних умінь і професійно-значущих якостей, що дають особистості можливість вільно, упевнено й толерантно діяти залежно від наявної необхідності й потреб навколишньої дійсності. Стабільний і безперервний розвиток усіх трьох складників на основі позитивних світоглядних позицій педагога і становить компетентність фахівця. Знання та вміння мають формуватися в контексті набуття особистістю емпіричного та професійного педагогічного досвіду [5, с. 30].

Підвищення професійної кваліфікації відбувалося шляхом проведення педагогічних

нарад, відкритих занять, засідань міських методичних об'єднань, а також унаслідок обміну досвідом між вихователями.

Відділ народної освіти міста Кременчука, відвідуючи заклади, безпосередньо на місцях проводив роботу з молодими кадрами (одноденні семінари в садках, консультації, обмін досвідом, відкриті заняття).

При Київському й Полтавському інститутах підвищення кваліфікації учителів проводилися курси з підвищення кваліфікації працівників дошкільної галузі.

Кожний дитячий садок м. Кременчука поглиблено працював над певним розділом програми дошкільної освіти.

Так, наприклад, колектив дитсадка № 9 розробляв проблему гри й розваг у другій половині дня, д. с № 4 – питання загартування організму, д. с № 10 – питання естетичного виховання дітей дошкільного віку.

Особливо активну участь у роботі методичних об'єднань і підготовці відкритих занять брали колективи д. с № 1, № 4, № 5, № 9, № 10, № 11, зокрема завідувачі А. А. Ющенко, М. А. Харькова, М. І. Лахно, П. Г. Барсова, вихователі – Т. А. Портянникова, В. Г. Марун, Е. С. Герасименко, Н. В. Перевезенцева, Г. А. Бутенко, Є. В. Ніколаєва та інші.

Серед напрямків виховної роботи в дошкільних закладах були визначені такі:

- рідна мова й ознайомлення з навколишнім світом;
- фізичне виховання;
- ігри дітей дошкільного віку;
- образотворча діяльність у дитячих садках;
- музичне виховання дітей дошкільного віку;
- робота з батьками.

Висновки. Отже, заклади освіти функціонували належним чином, але діти не цілком були забезпечені місцями в дитячих садках, мали місце факти переповнення дитячих груп, порушення передбачених санітарних норм площі на одну дитину. Разом з тим, керівниками підприємств, профспілковими та партійними органами проводилася величезна робота щодо збільшення кількості дитячих місць у садках. Над розширенням і утриманням мережі дошкільних закладів працювали не тільки органи влади, а й підприємства міста.

Незважаючи на те, що заклади мали необхідний мінімум обладнання для проведення виховної та розвивальної роботи з дітьми, гострою залишалася потреба в забезпеченні їх належною кількістю дитячих меблів, обладнання, ігрових майданчиків, розвивального й спортивного матеріалу, дитячих іграшок, дидактичного матеріалу.

Велика увага приділялася фаховому рівню педагогів дошкільних закладів. Більшість

завідувачів і вихователів мала відповідну педагогічну освіту, але серед них було чимало вчителів, які не володіли методикою дошкільного виховання й не були обізнаними питаннями планування. Для підвищення їх професійного рівня, удосконалення роботи педагогів-дошкільників органи управління освітою розробили систему відповідних заходів. Кращі педагоги міста ділилися досвідом роботи. Проводилися семінари, засідання методичних об'єднань, відкриті заняття для молодосвідчених колег.

Деякі помічники вихователів (няні), що працювали в дитячих садках, паралельно навчалися в школі робітничої молоді, заочно здобували освіту в педагогічних училищах.

Питання діяльності дошкільних закладів постійно контролювалося радянськими та партійними органами. Населення міста Кременчука завжди переймалося проблемами дошкільних закладів, у яких виховувалося й підростало їхнє майбутнє – діти.

Список використаних джерел

1. Базалук О. О. Філософія освіти: навчально-методичний посібник. – К. : Кондор, 2010. – 164 с.
2. Білобровко Т. І. Кредитно-модульний курс з освітнього менеджменту: навч. посібник / Тетяна Іванівна Білобровко. – Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2008. – 76 с.
3. Годовой текстовый отчет о работе детских садов за 1961-1962 уч. год / Опись 5. – Стр. 62. – 31 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
5. Гришина І. К проблеме разработки концепции профессиональной компетентности педагога / І. Гришина // Дошкільна освіта. – 2005. – № 2(8).
6. Детская литература: учебно-методический комплекс дисциплины / Сост.: канд. филол. наук, доцент Ковалева М. А.; Бийский пед. гос. ун-т им. В. М. Шукшина. – Бийск : БПГУ им. В. М. Шукшина, 2008. – 77 с.
7. Доклады, информации и справки о состоянии и ходе учебно-воспитательной работы в школах и детских садах ... за 1966 год Городского отдела народного образования г. Кременчуга // Опись 1. – Стр. 188. – С. 38.
8. Запорожец А. В. Педагогические и психологические проблемы всестороннего развития и подготовки старших дошкольников / А. В. Запорожец // Дошкольное воспитание. – 1972. – № 4.
9. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості / Г. С. Костюк; за заг. ред. Л. М. Проколієнко. – К. : Рад. школа, 1989. – 608 с.
10. Москалик Г. «Долі прокладають шлях...»: Історія розвитку та реформування освіти міста Кременчука у XIX – XX століттях: монографія / Г. Москалик. – Кременчук : Видавець ПП Щербатих О. В., 2013. – 272 с.
11. Нарис історії Кременчука / упоряд. О. І. Остапко, В. М. Юшко, В. О. Крот, П. А. Стегній. – Кременчук : Берізка, 1995. – 180 с.
12. Ніколенко Д. Ф. Формування естетичних почуттів у дітей дошкільного віку / Д. Ф. Ніколенко. – К. : Рад. школа, 1967. – 95 с.
13. Ярмаченко Н. Д. Педагогическая деятельность и творческое наследие А. С. Макаренко / Н. Д. Ярмаченко. – К. : Рад. шк., 1989. – 191 с.

Рецензент: Сегеда Н.А. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Москалик Геннадій Федорович

380672712416@yandex.ua

Кременчуцький національний університет

ім. М. В. Остроградського

вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600, Україна

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i16.1387>

Матеріал надійшов до редакції 15. 02. 2016 р.

Прийнято до друку 16.03.2016 р.

References

1. Bazaluk, O.O., Yukhymenko, N.F. (2010). *The philosophy of education: a guide book*, Kyiv: KONDOR. [in Ukrainian]
2. Bilobrovko, T.I. (2008). *The credit-module course on educational management: study guide*. Pereiaslav-Khmelnitskyi: PP «SKD». [in Ukrainian]
3. *Annual text report on the work of kindergartens for the 1961-1962 academic year*. List 5. 62. [in Russian]
4. Honcharenko, S.U., (1997). *Ukrainian pedagogical dictionary*. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian]
5. Hrishina, I. (2005). To the problem of the development of the concept of professional competence of the teacher. *Doshkilna osvita*, 2(8). [in Ukrainian]
6. Kovalyeva, M.A. (2008) *Children's literature: educational-methodical complex of the discipline*. Biysk: BPSU named after V.M. Shukshyn. [in Russian]
7. *Reports, information and reference on the status and progress of educational work in schools and kindergartens for 1966 of the City Department of public education of Kremenchuh*. List 1.ref.188. 38. [in Russian]
8. Zaporozhets, A.V. (1972). Pedagogical and psychological problems of comprehensive development and training of the senior preschool children. *Doshloho vospitaniye*, 4. [in Russian]
9. Kostyuk, H.S. (1989). *The educational process and the psychological development of the individual*. Kyiv: Radyans'ka shkola. [in Ukrainian]
10. Moskalyk, H. (2013). *"Fate pave the way...": The history of the development and reform of education of the city of Kremenchuh in the 19-20th centuries: monograph*. Kremenchuh: PP Shcherbatyh O.V. [in Ukrainian]
11. Ostashko, O.I., Yushko, V.M., Krot V.O., Stehni, P.A. (1995). *The historical sketch of Kremenchuh*. Kremenchuh: Berizka. [in Ukrainian]
12. Nikolenko, D.F. (1967). *Development of aesthetic feelings in children of preschool age*. Kyiv: Radyans'ka shkola. [in Ukrainian]
13. Yarmachenko, M.D. (1989). *Educational activities and creative heritage of A. S. Makarenko*. Kyiv: Radyans'ka shkola. [in Ukrainian]